

Byl jasný, studený dubnový den a hodiny odbýjely třináctou. Winston Smith, s bradou přitisknutou k hrudi, aby unikl protivnému větru, rychle proklouzl skleněnými dveřmi věžáku na Sídlišti vítězství, ne však dost rychle, aby zabránil zviřnému písku a prachu vniknout dovnitř.

Chodba páchla vařeným zelinám a starými hadrovými rohožkami. Na stěně na jednom konci úzkého prostoru byl připevněn barevný plakát, který se svou velikostí dovnitř nehodil. Byla na něm jen obrovská tvář muže asi pětadvacetiletého, s hustým černým knírem, drsných, ale hezkých rysů. Winston zamířil ke schodům. Nemělo smysl zkoušet výřah. I v lepších časech zřídkka fungoval a teď se elektrický proud přes den vypínal v rámci úsporných opatření v přípravách na Týden nenávisí. Byt byl v sedmém patře. Winston, kterému bylo devětatřicet a měl bérceový vřed nad pravým kotníkem, kráčel pomalu a několikrát si cestou odpočinul. Na každém poschodí naproti výřahovým dveřím na něho ze zdi zírala obrovská tvář z plakátů. Byl to jeden z těch obrazů, které jsou udělány tak důmyslně, že vás oči sledují, kam se hnete. **Velký bratr tě sleduje**, zněl nápis pod obrazem.

V bytě jakýsi zvučný hlas předčítal řadu čísel, která měla cosi společného s výrobu šedé litiny. Hlas vycházel z obdélníkové desky, jakéhoosi matného zrcadla, jež bylo součástí povrchu stěny po pravé straně. Winston otočil knoflíkem a hlas se trochu ztišil, ale slovíům bylo stále ještě rozumět. Přístroj (ve skutečnosti televizní obrazovka) se dal ztlumit, ale nebylo možné ho úplně vypnout. Popošel k oknu: malá, křehká postava, jejíž vyzáblost ještě razňovala modrá kombinéza, stejnokrój Strany. Vlasy měl velmi světlé, tvář přirozeně ruměnou, pokožku zhrublou od drsného mýdla, tupých žlutek a chladu zimy, která právě skončila.

Svět venku vypadal i přes zavřené okno studeně. Na ulici vířil prach, a útržky papíru, a třebaže svítilo slunko a obloha byla osvětlená modrě, zdálo se, jako by nic nemělo barvu kromě těch všudypřítomných plakátů. Tvář s černým knírem shlížela ze všech nároží, kam oko dohlédlo. Jeden visel na průčelí domu hned naproti. **Velký bratr tě sleduje**, hlásal nápis a tmavé oči hleděly upřeně do Winstonových. Dole na ulici se ve větru křechovitě třepotal další plakát, na jednom rohu roztržený, a střídavě zakrýval a odkrýval jediné slovo **Angsoc**. Daleko odtud se smesl mezi střechy vrtulník, chvilku se vznášel jako moucha masařka a obloukem zase odletěl. Byla to policejní hlídka, co strká lidem nos do oken. Ale hlídky nebyly důležité. Důležitá byla jediná Ideopolicie.

Za Winstonovými zády stále ještě někdo žvanil z obrazovky o šedé litině a o překročení Deváté tříletky. Obrazovka současně přijímala a vysílala. Každý zvuk, který Winston vydal a jenž byl hlasitější než velmi tiché šepotání, obrazovka zachycovala; a co víc, pokud zůstával v zorném poli kovové desky, bylo ho vidět a slyšet. Samozřejmě, člověk si nikdy nebyl jist, zda ho v daném okamžiku sledují. Jak často a podle jakého systému Ideopoli-

cie zapínala jednotlivá zařízení, bylo hádankou. Předpokládalo se, že sledují každého neustále. A rozhodně mohli zapnout vaše zařízení, kdy se jim chtělo. Člověk musel žít – a žít, ze zvyku, který se stal pudovým, – v předpokladu, že každý zvuk, který vydá, je zaslechnut, a každý pohyb, pokud není tma, zaznamenán.

Winston zůstal obrácen zády k obrazovce. To bylo bezpečnější; ačkoli, jak dobře věděl, i záda mohou ledacos prozradit. Kilometr odtud se tyčila nad špinavou krajinou vysoká bílá budova Ministerstva pravdy, jeho pracoviště. Toto je Londýn, pomyslel si s jistou nechtí, hlavní město Územní oblasti jedna, třetí nejlidnatější provincie Oceánie. Snažil se vydolovat nějakou vzpomínku z děstí, která by mu řekla, zda Londýn býval vždycky takový. Byla tu odjakživa tahle vyhlídka na rozpadající se domy z devatenáctého století, podepřené z boku dřevěnými trámy, s okny zatlučenými překližkou a střechami z rezavého plechu, těmi velkými zahradními zdmi bortícími se na všech stranách? Byly tu odjakživa trosky po bombardování, nad nimiž ve vzduchu víří prach z omítky, i vrby sklánějící se nad hromadami sutí? A prostranství, kde bomby vymýřily větší plochu, na níž pak vyrazily ubohé kolonie dřevěných chatrčí, podobných kurníkům? Ale nemělo to smysl, nemohl si vzpomenout: z děstíví mu v paměti nezůstalo nic než pár jasné osvětlených obrázků, které neměly žádně pozadí a byly většinou nerosumnitelné.

Ministerstvo pravdy, v newspeaku Pramini (Newspeak byl úředním jazykem Oceánie. O jeho struktuře a etymologii viz Dodatek.), se děsivě hšilo od všech ostatních objektů v dohledu. Byla to obrovská stavba tvaru pyramidy ze zářivě bílého betonu, která se terasovitě vypínala do výšky 300 metrů. Z místa, kde stál Winston, se dala na bílém průčelí přechíst ozdobným písmem vyvedená tři hesla Strany:

VÁLKA JE MÍR
SVOBODA JE OTROCTVÍ
NEVĚDOMOST JE SÍLA

Tvrdilo se, že Ministerstvo pravdy má tři tisíce místností nad úrovní země a tomu odpovídající prostory pod zemí. V Londýně byly ještě další tři budovy podobné vzhledem i velikostí. Okolní architekturu převyšovaly tak výrazně, že ze střech Sídliště vítězství je bylo vidět všechny čtyři. Sídliště v nich čtyři Ministerstva, do nichž byl rozdělen celý státní aparát: Ministerstvo pravdy, které spravovalo informace, zábavu, školství a umění. Ministerstvo míru, do jehož kompetence spadala válka. Ministerstvo lásky, které mělo na starosti právo a pořádek. A Ministerstvo hojnosti, které bylo odpovědné za hospodářské záležitosti. Jejich názvy v newspeaku zněly: Pramini, Mirmini, Lanini, Hojimini.

Ministerstvo lásky věru nahánělo hrůzu. Nemělo vůbec okna. Winston nikdy nebyl v budově Ministerstva lásky, ba ni na půl kilometru od ní. Bylo to místo, kam se nedalo vstoupit jinak než v oficiální záležitosti, a to pouze tak, že člověk musel promíknout zátarasý z osmatého drátu, ocelovými dveřmi a územním skrytých kulometných hmůzd. Dokonce i po ulicích vedoucích k vnějším ochranným zařízením se potulovali strážci s výrazem go-rtl, v černých uniformách, ozbrojeni obušký, zavěšenými po boku.

Velkou pozornost věnují vládcové *Oceánie* přeměně jazyka. Její smysl osvětluje *Smithův rozhovor se Symem*, pracovníkem *Výzkumného oddělení*.

„Jak pokračuje Slovník?“ zeptal se Winston.... „Pomalu,“ přiznal Syme. „Dělám přídatná jména. Je to fascinující.“

Při zmínce o newsspeaku se celý rozzáhl. Odstrčil misku, do jedné jemné ruky uchopil kus chleba, do druhé sýr a naklonil se přes stůl, aby nemusel křičet.

„Jedenácté vydání je už definitivní,“ řekl. „Upravujeme jazyk do konečné podoby, jakou bude mít, až už nikdo jinak mluvit nebude. Až skončíme, budou se to lidé jako ty muset celé znovu učit. Ty si asi myslíš, že naše hlavní práce spočívá ve vymyšlení nových slov. Vůbec ne. My slova ničíme – moře slov, stovky demě. Otesáváme jazyk až na kost. Jedenácté vydání nebude obsahovat ani jediné slovo, které by mohlo do roku 2050 zastarat.“

Hladově se zakousl do chleba, polkl několik soust a pak mluvil dál, s vášní puntičkáře. Jeho hubená snědá tvář ožila, výsměch v očích nahradil téměř zasněný pohled.

„Je to krásné ničít slova. Samozřejmě největší odpad je u sloves a přídatných jmen, ale jsou i stovky podstatných jmen, která by se dala vyřadit také. Nejde jen o synonyma, ale i o antonyma. Koneckonců, jaké oprávnění má slovo, které je jen protikladem jiného slova? Slovo obsahuje protiklad už samo v sobě. Vezmi například adjektivum ‚dobrý‘. A když už máš slovo jako ‚dobrý‘, k čemu je ještě slovo ‚špatný‘? ‚Nedobrý‘ docela stačí – je dokonce lepší, protože je přesný protiklad, což to druhé není. Anebo když potřebuješ silnější výraz pro ‚dobrý‘, jaký má smysl, aby existovala celá řada vágních, zbytečných slov jako ‚vynikající‘ a ‚skvělý‘, a všechna ostatní? ‚Velledobry‘, ten význam pokrývá, nebo ‚převledobry‘, když chceš něco ještě silnější. Samozřejmě že tyto tvary už používáme, ale v konečné verzi newsspeaku nebude už nic jiného. Nakonec bude celý pojem dobra a zla vyjadřovat jen šest slov – ve skutečnosti jen jediné slovo. Chápeš, jaká je to krása, Winstone? Původní projekt pochází přirozeně od VB,“ poznamenal dodatečně.

Při zmínce o Velkém bratru nasadil Winston okamžitě dychtivý výraz. Přesto Syme zaregistroval určitý nedostatek spontánního nadšení.

„Ty nedovedeš newsspeak skutečně ocenit, Winstone,“ řekl téměř smutně. „I když jej užíváš, myslíš stále ještě v oldsspeaku. Semtam si přečtu tvé věci, co píšeš do *Timesů*. Jsou docela dobré, ale jsou to překlady. Srdcem stále ještě lpiš na oldsspeaku s celou jeho vágností a zbytečnými významovými odstíny. Nechápeš, jaká krása je v ničení slov. Víš, že newsspeak je jediný jazyk na světě, jehož slovní zásoba se každým rokem zmenšuje?“

Winston to samozřejmě věděl. Usmál se souhlasně, aspoň doufal, ale nedůvěřoval si natolik, aby něco řekl. Syme ukousl další sousto tmavého chleba, krátce ho požvýkal a pokračoval:

„Chápeš, že jediným cílem newsspeaku je zúžit rozsah myšlení? Nakonec dosáhneme toho, že ideozločin bude doslova nemožný, protože nebudou prostředky, kterými by se dal vyjádřit. Každý potřebný pojem bude v budouc-

nosti vyjadřován jen jediným slovem, jehož význam bude přesně definován a jehož vedlejší významy budou vymazány a zapomenuty. V Jedenáctém vydání už od toho nejsme daleko. Ale ten proces bude pokračovat ještě dlouho po tom, až ty i já budeme mrtví. Každým rokem bude méně a méně slov a rozsah vědomí se vždy o něco zmenší. Jistě ani teď neexistuje žádný důvod ani omluva pro páchání ideozločini. Všechno je otázka sebekázně a ovládnání skutečnosti. Ale nakonec ani to nebude třeba. Revoluce bude dovršená, až bude jazyk dokonalejší. Newsspeak je Angsoc a Angsoc je newsspeak,“ dodal s jakýmsi tajuplným uspokojením. „Napadlo tě někdy, Winstone, že asi v roce 2050 nejpозději nebude náživu jediná lidská bytost schopná rozumět rozhovoru, jaký právě vedeme?“

(Přeložila Eva Šimečková)

vágní neurčitý, nepřesný

56

SOUKAL, Josef. *Čítanka pro III. ročník gymnázií: učebnice plně vyhovuje Katalogu požadavků ke společně části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003. ISBN 80-7235-226-1.